УДК 711.4 “17” “21”(477.83)

ОСОБЛИВОСТІ МІСТОБУДІВНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВОВА

Л. Гнесь, к. арх.

ORCID ID: 0000-0001-5594-2474

О. Сільник, к. арх.,

ORCID ID: 0000-0003-4546-3319

Р. Сільник

ORCID ID: 0000-0002-5586-5605

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2019.20.077>

Гнесь Л., Сільник О., Сільник Р. Особливості містобудівного розвитку Львова

Вивчення особливостей формування та розвитку забудови історичних міст, таких як Львів, набули сьогодні важливого наукового і практичного значення. Це пов'язано не лише із проблемою збереження історичної спадщини, але і з необхідністю набуття позитивного досвіду для сучасної будівельної практики.

Дослідження присвячене аналізу розвитку планувальної структури Львова. До уваги взято особливості поетапного формування забудови міста протягом важливого формотворчого періоду. Розпланування міст, що є історичними пам'ятками, – складний процес, який повинен вдало поєднувати в собі особливості сучасного життя та послідовності його історичного розвитку протягом усього існування. Важливим етапом у розвитку Львова є період кінця XVIII – початку XX ст. Дослідження особливостей формування та розвитку забудови історичних міст, таких як Львів, набули сьогодні важливого наукового і практичного значення. Це пов'язано не лише із проблемою збереження історичної спадщини, але і з необхідністю набуття позитивного досвіду для сучасної будівельної практики.

У статті висвітлені важливі події та чинники, що вплинули на забудову міста, розвиток його планувальної структури та особливості забудови. Показано послідовність забудови міста. Виділено типи забудови у різних частинах міста, окремі райони, що мали певні особливості розвитку. Визначено, що забудова в різних частинах Львова велася нерівномірно, на що впливала ціла низка чинників, як природних, так і соціально-економічних. Щільна забудова поширювалася концентричними колами від середмістя і поступово замінювала малоповерхову забудову в периферійній частині Львова. У результаті послідовного аналізу виділено основні періоди розвитку містобудівної структури. Такі особливості забудови сьогодні важливі для процесів реконструкції міста та розвитку туристичних маршрутів, а також є джерелом досвіду в питаннях майбутнього розвитку міста.

Ключові слова: містобудівельна ситуація, ділянки міста, передмістя, середмістя, оборонні мури, житлова забудова, планувальне вирішення, вулична мережа, міська забудова.

Hnes L., Silnyk O., Silnyk R. Features of the city planning development of Lviv

Nowadays, the research of the features of formation and development of historic cities, like Lviv, has become of great scientific and practical significance. It is forced not only by the problem of the historic heritage preservation, but also by the need of gaining up-to-date experience of construction within historic cities.

The article is devoted to the analysis of development of the planning structure of Lviv. The features of a gradual process of the city's development during the important forming period have been taken into consideration. Planning of the cities of historic values is a particularly complex process, which needs to combine felicitously the features of modern life and the sequence of its historical development throughout its existence. An important stage in the development of Lviv is the period between the end of the 18th and the early 19th centuries. Nowadays, the research of the features of formation and development of historic cities, like Lviv, has become of great scientific and practical significance. It is not only due to the problem of the historic heritage preserving, but also because of the need of gaining of up-to-date experience of construction within historic cities.

That period in the city's life was marked by the intensive development of free territories with housing, shopping and entertainment facilities. The city's territory continued to expand.

The article highlights important events and factors that have influenced development of the city and development of its planning structure, as well as the order of its development. The work classifies types of buildings in different parts of the city and certain districts, which has certain features of development. It is determined that development of different parts of Lviv was carried out unequally and was influenced by a number of factors such as natural, social and economic. The compact planning was distributed concentrically from the city center and gradually replaced low-rise buildings on the outskirts of Lviv. According to the result of analysis of the dynamics of the city development and defining of the residential areas, the main periods of town planning development are classified in the study. These days, such features of the city development are important for the processes of the city reconstruction and development of tourist routes. This experience is valuable for the future development of the city.

Key words: city-planning situation, city districts, suburbs, middle cities, defensive walls, housing development, planning solution, street network, urban development.

Постановка проблеми. Розпланування міст – історичних пам'яток – складний процес, що повинен вдало поєднувати в собі особливості сучасного життя та послідовності його історичного розвитку протягом усього існування. Важливим етапом у розвитку Львова є період кінця XVIII – початку XX ст. Дослідження особливостей формування та розвитку забудови історичних міст, таких як Львів, набули сьогодні важливого наукового і практичного значення. Це пов'язано не лише із проблемою збереження історичної спадщини, але і з необхідністю набуття позитивного досвіду для сучасної будівельної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел, де розглянуто розвиток архітектури міста, є важливим етапом дослідження, оскільки кожен з періодів має значення та є частиною всієї ланки історико-архітектурних процесів. До таких належать праці, де проаналізовано містобудівну ситуацію паралельно з технологічними, будівельними нововведеннями [1–6], чинники впливу віденської архітектури [2; 7], а також правові аспекти будівельних закономірностей [3]. До уваги взято також праці польських та львівських дослідників-архітекторів, що були опубліковані наприкінці XIX – на початку XX ст. [2; 8].

Постановка завдання. Наше завдання – аналіз передумов та етапів забудови Львова протягом XVIII – початку XX ст., а також встановлення закономірностей і чинників розвитку забудови міста.

Виклад основного матеріалу. Різноманітний характер рельєфу Львова зумовив добре розвинену мережу давніх потоків і річок на його території, що у свою чергу вплинуло і на розпланувальні особливості міста [4]. З 1772 року Львів, опинившись під австрійським пануванням, переживає низку кардинальних змін, що позначились на багатьох сферах його життя, у тому числі в містобудівельній структурі.

Важливим нововведенням для Львова було знесення його оборонних мурів. У результаті набула змін уся планувальна структура міста. Передміські території поступово влились у загальноміське середовище, відповідно розширились його межі. Варто зазначити, що забудова колишнього передмістя наприкінці XVIII ст. здійснювалася без загального містобудівного задуму механічним нарощенням кварталів, що мали в нових районах переважно прямокутну форму в плані. Внаслідок

цього на основі стародавніх доріг, що розходяться від історичного ядра, і трас водних потоків склалися планування радіально-променевого характеру [5]. Друга половина XVIII ст. – початку XIX ст. є періодом значного пожвавлення у будівельному русі. Центральна частина злилася з передмістями в єдиний урбаністичний організм [1], але середмістя залишалось практично без змін [3]. Порівняння сучасного розпланування кварталів за свідченнями документальних джерел доводить, що принцип розподілу їх на приблизно рівні видовжені ділянки, зайняті трикутними кам'яницями, зберігався принаймні з середини XVI ст. [6].

Просторове розширення території протягом XIX ст. відбувалось за чітко окресленими напрямками вздовж вулиць, що створювали радіальне розпланування території населеного пункту (рис. 1). Серед комунікаційних шляхів, які об'єднували Львів зі світом, особливе значення для просторового розвитку міста у XIX ст. мали дороги Янівська (тоді вул. Казимирівська, зараз вул. Городоцька, Шевченка), Городоцька (зараз вул. Зелена), Бродська (зараз вул. Личаківська). Вони окреслили напрям подальшої забудови. Сьогодні ці вулиці залишаються у структурі міста і частково зберегли свою першу забудову (вулиці Городоцька, Замарстинівська, Шевченка, Личаківська). Будували переважно житлові будинки, що мали прибутковий характер для їх власників. Будинки були дво-триповерховими, розташовувались щільно один біля одного. Перші поверхи були зайняті банками, магазинами, ательє тощо.

З часом радіальна система розпланування Львова перетворилась на радіально-кільцеву, за рахунок створення нових вулиць та кварталів. У середині XIX ст. місто стало подібним до багатокінцевої зірки, центром якої залишалось середмістя (рис. 2), проміннями були смуги забудови вулиць Янівської, Городоцької, Жовківської, Личаківської та ін. Об'єднувались вони вузькими доріжками неправильної форми, що проходили незабудованими територіями.

Місто до початку XX ст. розвивалось стихійно і хаотично [3]. Після 1870 р. на ділянках інтенсивної забудови докладали зусиль, спрямованих на створення єдиної композиції забудови. У 1885 р. міська рада видала закон, в якому закладені вимоги щодо охорони здоров'я й принципи забудови вулиць. Відбувалось це за допомогою попереднього визначення габаритів забудови [3].

Важливе значення в містобудівельній історії Львова XIX – початку XX ст. мало властиве всім великим капіталістичним містам формування нового загальноміського центру. Якщо до цього

періоду центральна частина залишалась без змін, то вже у другій половині XIX ст. виникла потреба щодо оновлення центру міста. Із 20-х років XIX ст. простежувалася тенденція його виходу за межі старого міста. Проте найзначнішою містобудівною акцією стало перекриття річки Полтви і створення вздовж її річища нової парадної магістралі – широких озелених проспектів К.

Людвіга й Академічного (нині проспекти Чорновола, Шевченка). Вони об'єднували сучасні площі Театральну, А. Міцкевича, Галицьку, Бернардинську й Академічну. Вздовж магістралі розміщено громадські будівлі – театри й казино, Промисловий музей, Торговельно-промислову палату, банки, контори, готелі, великі крамниці та кілька скульптурних монументів [5].

Рис. 1. Фрагмент плану Львова (1890 р.) із забудовою Краківської ділянки

Рис. 2. Північна частина середньовічного Львова

Розбудовуються також найближчі околиці – Залізна Вода, Софіївка, Погулянка, Центнерівка, Кривчиці [7].

Введення в законну дію будівельного статуту для Львова сприяло активізації розробок планів регуляції столичного міста наприкінці XIX – на початку XX ст., в яких важливе значення надавалось естетиці та гігієні міста, регулювався розвиток вуличної мережі, нормувалася висота споруд залежно від ширини вулиці. Інші приміські ділянки заповнюються також паралельно доїздовим до міста шляхом одно-, двоповерховими окремо стоячими будинками з розлогими присадибними ділянками. У периферійній частині міста забудова була менш щільною, в окремих частинах навіть ще залишались однородні будиночки з присадибними ділянками для ведення сільськогосподарських робіт (дальній район вулиці Замарстинівської, Личаківської, Шевченка тощо).

У 1900 р. помітним стає розподіл міста на дві частини. Райони I та IV були «зеленішими», менше населені й забудовані, а райони II, III і V населені й забудовані більше. У 1910 р. в західній частині Галицького району виділяється зосередження віллової забудови на Новому Світі вздовж вулиці С. Бандери. Тобто чітко виді-

ляються райони забудови за кількістю озелених територій, щільністю населення, за вартістю будинків. Поліпшено благоустрій Львова, його колишніх передміських ділянок.

Сучасний період у житті міста відзначається інтенсивною забудовою вільних територій житлом та торгово-розважальними закладами. Територія міста продовжує розширюватись. Проте на його теренах впевнено влились у сучасне життя будівлі, що формували історію протягом багатьох поколінь львів'ян.

Висновки. У результаті аналізу динаміки забудови міста та локалізації районів житлової забудови було виділено основні періоди розвитку містобудівної структури. Визначено, що забудова в різних частинах Львова велася нерівномірно, на що впливала низка чинників, як природних, так і соціально-економічних. Щільна забудова поширювалася концентричними колами від середмістя і поступово замінювала малоповерхову забудову в периферійній частині Львова. Такі особливості забудови сьогодні важливі для процесів реконструкції міста та розвитку туристичних маршрутів, а також є джерелом досвіду в питаннях майбутнього розвитку міста.

Бібліографічний список

1. Вуйчик В. С. Будівельний рух у Львові другої половини XVIII століття. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССХІІ. Праці Комісії архітектури та містобудування. Львів, 2001. 375 с.
2. Пурхля Я. Віденські впливи на архітектуру Львова у 1772-1918 роках. *Архітектура Львова у XIX ст.* Краків, 1997. С. 31 – 53.
3. Сільник О. Етапи містобудівного розвитку Львова XVIII–XX ст. *Проблеми теорії та історії архітектури України*: зб. наук. пр. Вип. 14. Міністерство освіти і науки України: Одеса: Астропринт, 2014. С. 97–101.
4. Степанів О. Сучасний Львів. Львів: Фенікс, 1992. 234 с.
5. Трегубова Т. О., Мих Р. М. Львів: Історико-архітектурний нарис. Київ: Будівельник, 1989. 270 с.
6. Трегубова Т. О. Реконструкція розпланування середньовічного Львова за письмовими джерелами. *Архітектурна спадщина України*. Київ, 1996. Вип. 3, ч. 2. С. 17–31.
7. Шишка О. Наше місто. Львів: Центр Європи, 2002. 272 с.
8. Litynski M. Gmach Skarbkowski na tle architektury lwowskiej w peirwszej polowie XIX wieku. Lwów: Nakładem fundacji Skarbkowskiej, 1921. 94 s.

Стаття надійшла 28.04.2019.